



Mikva din Friedberg

La capătul culmei muntoase Taunus care desparte văile riurilor Lahn și Main (R.F.G.) se afla pe vremuri o așezare romană denumită Taun, pe locul căreia se află azi orașul Friedberg. Aici exista încă din anul 1241 o mică comunitate evreiască care posedă o construcție rituală unică în felul ei. Un anume Jacob Koblenz a primit în anul 1260 însărcinarea de a construi o baie rituală, așa cum exista la Köln încă din anul 1348 și cum s-a construit în aceeași perioadă la Erfurt și în localitățile Speyer, Worms, Andernach din Renania, unde existau obștii ereticești. Nici una dintre ele nu se asemăna însă cu aceea din Friedberg.

Potrivit cerințelor Halabei, la mikva trebuie „să te cufunzi cu tot trupul într-o apă vie”, deci ea trebuie să fie alimentată de un izvor sau de o apă curgătoare. Cum însă orașul Friedberg fusese construit pe o stîncă iar cel mai apropiat riu se afla la o depărtare destul de mare, comunitatea a pus să se sape un puț în stîncă pînă la o adîncime de 25 de metri, unde se află apă, construind acolo o mikva. La ea se ajungea coborînd printr-o poartă în stil gotic, pe 72 de trepte săpate în piatră. Singura sursă de lumină era o deschizătură octaedrică în cheia de boltă. Deasupra celor 72 de trepte se arcau jumătăți de arcade sprijinite pe suporturi în perete și pe capiteli gotice decorate cu frunze. Suprafețele mari ale pereților înalți și înguști erau decorate cu nișe ascuțite. Într-una din nișele superioare se afla gravată data 1260 ca și însemnele clopoturilor în piatră. Stilul gotic și frumusețea acestei băi rituale arată că meșterii constructori care s-au făcut remarcă prin frumusețea și puritatea stilului domului din Friedberg și-au pus tot talentul și în această construcție subterană. De la intrare, cinci grupuri a câte 11 trepte duc în adîncime; un al șaselea grup, din numai opt trepte, se termină cu o platformă. La treapta a șasea a celui de al cincilea grup se află azi — din motive de siguranță — un grătar de fier. Cînd nivelul apei era înalt baia se făcea probabil pe platformă căci semnele din perete arată că și aici a existat un grătar.

Astăzi, apa are un nivel mai înalt, așa că ultimele trepte se află sub apă. Temperatura oscilează între 7—9 grade Celsius. Se bănuiește că apa era încălzită cu cărămizi încinse, dar la ultima renovare nu s-a găsit nici o urmă care să confirme această presupunere.



meridiane

În frumosul oraș-maritim Livorno

Pînă în secolul al XVI-lea, Livorno, port important al Italiei la Marea Mediterană, era o așezare bîntuită de malarie. Cînd Medici, stăpîniți Toscani, au hotărît să-l transforme într-un oraș modern care să rivalizeze cu Pisa, au invitat cetățeni străini, mai ales marani, să se stabilească aici, promîțîndu-le avantaje. Edictul promitea libertate religioasă totală, amnistia pentru delictul comise înainte, posibilitatea pentru marani de a se întoarce la iudaism, dreptul de a obține cetățenia toscană, de a posedea imobile. Obligativitatea de a purta semnul distinctiv era anulat.

Medicii au proclamat Livorno port liber. Cu timpul el a devenit un antrepozit pentru comerțul care se desfășura între porturile de la Atlantic, Marea Nordului, Mediterana și Orientul Apropiat.

Dînd urmare chemării casei domnitoare, familii de marani originare din Portugalia și Spania, ce-și aflaseră adăpost vremelnice în Africa de Nord și Turcia, au venit să se stabilească în orașul-port. Așa se explică faptul că limbile portugheză și spaniolă au devenit limbile oficiale folosite de evreii din Livorno. În 1614, comunitatea evreiască din Livorno — care pînă atunci fusese subordonată celei din Pisa — a devenit independentă, depășind-o pe aceasta ca importanță. Familia domnitoare de Medici a continuat să o protejeze, avantajele acordate inițial fiind menținute aproape în întregime.

Spre sfîrșitul secolului al XVIII-lea, numărul membrilor comunității evreiești crescuse la 5000. Dintre toate comunitățile evreiești din Italia, cea din Livorno era singura care nu fusese clausurată într-un ghetu.

Templul din Livorno, a cărui construcție a început spre sfîrșitul secolului al XVI-lea, a fost succesiv mărit și înfrumusețat pînă în anul 1789, fiind considerat cel mai impunător lăcaș sfînt mozaic din Italia. Comunitatea a creat și menținut o rețea de instituții, majoritatea culturale și de asistență. Cea mai impor-



Altarul unei sinagogi din Italia

tantă dintre ele avea ca obiectiv răscumpărarea captivilor evrei; altele înzestrarea fetelor sărace, ajutorarea nevoiașilor din Țara sfîntă etc. În Livorno au funcționat mai multe iesive, conduse de rabini eminenți, printre care Josef Ergas, Malachi ben Jacob ha-Kohen, Hezekiah da Silva. Vestitul erudit Haim Josef David Azulai a trăit la Livorno ultimii 30 de ani de viață. Sir Moses Montefiore și Sabato Morais, fondatorul Seminarului teologic evreiesc din America, au fost originari din Livorno.

Livorno a fost un important centru al tiparului ebraic. Prima tipografie evreiască a aparținut lui Jedidiah Gabai, la care s-a adăugat ceva mai tîrziu tipografia lui Abraham ben Rafael Meldola.

În perioada ocupației naziste, parte dintre locuitorii evrei au fost deportați în lagăre de exterminare, alții au fost omorîți în munții din împrejurimi. Celebra și mult admirata sinagogă a fost distrusă de naști. La sfîrșitul celui de-al doilea război se aflau la Livorno circa o mie de evrei.

În 1962 a fost inaugurată o nouă sinagogă.

Iudenburg

În sudul Austriei există o localitate pe a cărei stemă se vede o pălărie ascuțită, de felul celei pe care erau obligați să-o poarte evreii în Evul mediu. Orașul se cheamă Iudenburg, iar numele lui apare în documente de la începutul secolului al XI-lea, ceea ce lasă să se presupună că încă înainte au existat aici așezări evreiești. Potrivit altei versiuni, numele ar proveni de la Idunum, numele latin de pe vremuri al orașului, dar faptul că de la data menționată mai sus au existat aici în permanență evrei și chiar și un iudeu Judacorum, pledează în favoarea primei teze.

La începutul secolului al XV-lea existau în oraș 60 de evrei. Un edict al împăratului Frederik al III-lea acorda orașului dreptul de a expulza pe cei care nu puteau plăti impozitele. Cînd în anul 1486 au fost expulzați evreii din Steiermark, obștea a fost desființată pentru a se reconstitui abia în a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Această nouă obște, afiliată la comunitatea din Graz, dispunea de un lăcaș de rugăciune și de un cimitir. În 1880 se aflau în oraș 92 de evrei, dar în momentul Anschluss-ului mai erau doar 42, care au părăsit apoi orașul.

JUBILEU COMUNITAR

Comunitatea evreilor (AMIA) din Buenos Aires, cea mai mare din America latină, a implinit 80 de ani de existență. În acest mare oraș argentinian trăiesc circa 300 000 de evrei.

Comunitatea dispune de o rețea de școli de toate gradele, instituții de cult și cultură, sport etc.

Erudiții din Kairouan

Orașul Kairouan, înconjurat de ziduri înalte, dantelate, străbătute de cinci porți monumentale, a fost cîndva capitala emiratului aglabizilor și fatimizilor și locul unde se încrucișau drumurile comerciale spre est și spre vest. Tradiția spune că evreii au locuit în oraș încă de la înființarea lui, în anul 670. În anul 690, califul Abd al-Malik ibn Marwan a transferat la Kairouan o mie de familii din nord-estul Africii, despre care se spune că ar fi fost evrei. Fără ca acest lucru să poată fi stabilit cu precizie, e cert că aici a existat pe acea vreme o viață evreiască. În tot cursul Evului mediu, comunitatea de aici a fost nucleul vieții economice și culturale evreiești din nordul Africii.

Referiri la această obște se pot găsi în corespondența rabinică, mai ales din răspunsurile gaonilor din Babilon, cu care coreligionarii din Kairouan a dus o corespondență susținută.

Academia din Kairouan era bine cunoscută în toată lumea evreiască. Conducătorii ei erau învățați vestiți. Se spune că în anul 775, cînd Natronai ben Havi-

vai a fost respins ca exilarh în Babilon, el a venit pentru o perioadă de timp la Kairouan. În secolul al X-lea, un alt exilarh, Mar Ukba, silit să părăsească Bagdadul, s-a stabilit de asemenea aici.

În anul 880 a sosit la Kairouan un călător evreu care pretindea că se trage din cele zece triburi pierdute ale lui Israel. Prezența și cunoștințele sale au stîrnit discuții printre rabini din Kairouan, care s-au adresat în această chestiune lui Zemah Gaon din Sura. Un cunoscut scriitor, filozof și medic, Isaac Israeli, a venit din nord-estul Africii la Kairouan, fiind numit medicul lui Ziadat al III-lea (903—909), ultimul suveran aglabit. El a păstrat această funcție și sub urmașul acestuia, Ubaid Allah al-Mahdi întemeietorul dinastiei fatimizilor din Tunis. Unul dintre învățații săi, Dunaș ibn Tamin, a fost medicul personal al califilor fatimizi care au urmat.

Sosirea lui Hușiel ben Elhanan din Italia, spre sfîrșitul secolului al X-lea, a marcat un punct de cotitură în studiul legislației religioase mozaice (Halaha).

Erudiții din Kairouan aveau legături cu cei din Iudeea. Astfel, Solomon ben Iehuda, gaonul academiei din Iudeea de la începutul secolului al XI-lea, originar din Fez, era în corespondență cu comunitatea din Kairouan.

Stabilindu-se la Kairouan, rabi Hușiel a introdus în vestita sa școală o nouă metodă de studiu, care nu se baza pe pîrerile învățaților din Babilon. Rezultatul a fost obținerea unei independențe spirituale, care s-a accentuat și mai mult în perioada cînd școala a fost condusă

„AURORA”

În Israel a început să apară un nou ziar în limba spaniolă, „Aurora”, ce se adresează evreilor sefarzi. După cum se știe, aceștia sînt descendenții celor care în anul 1492 au fost nevoiți să părăsească Spania din pricina inchiziției. Dialectul spaniol-castilian așa cum era vorbit de către străbunii lor, este pînă în ziua de azi limba maternă a sefarzilor.

de rabi Hananel, unul dintre cei mai mari erudiți evrei din Evul mediu. Pe la mijlocul secolului al XI-lea, un alt erudit, rabi Nissim, deținea la Kairouan o poziție proeminentă, prin erudiția și vastele sale legături. El a fost dascălul poetului spaniol Solomon ibn Gabirol, iar fata sa s-a căsătorit cu fiul lui Samuel ha-Nagid din Grenada. Scrierile sale cuprind informații valoroase despre istoria evreilor din nordul Africii. În această perioadă, unele familii evreiești din Kairouan au devenit celebre prin cultura sau averea lor. Astfel, familia Ibn Sîgnar a dat comunității patru generații de dala-nim, familia Berechia a dat numeroși erudiți și conducători de comunitate, familia Maiani a jucat un rol important în viața economică a orașului. Una din cele mai importante personalități ale comunității din Kairouan, pe la mijlocul secolului al XI-lea, a fost primul ei nagid, Abu Isaac Abraham ibn Ata, un erudit care s-a preocupat de asistența socială. Rabi Nissim a fost martorul distrugerii comunității sale în anul 1057. Această dată a marcat sfîrșitul Kairouanului ca centru spiritual evreiesc. Ultimul nagid din Kairouan a plecat în nord-estul Africii, însoțit de un mare număr de coreligionari.











# STIRI

## דעות

### CONGRESUL COMUNITĂȚII DIN ARGENTINA

La Buenos Aires a avut loc reuniunea plenară a Asociației israelite din Argentina (D.A.I.A.), în cadrul căreia s-a făcut o analiză a situației actuale a comunității evreiești din Argentina. A fost adoptată hotărârea convocării unui congres al iudaismului din această țară. După cum se știe, aici se află cea mai mare comunitate evreiască (500 000 membri) din America de Sud.

### NOUL ȘEF-RABIN DIN PERU

La Lima a fost instalat noul șef-rabin al comunității evreiești din Peru, dl. Naf-tali Rotherberg. Născut la Haifa, noul șef-rabin și-a făcut studiile rabinice la Ierusalim. Odată cu funcția de șef-rabin, d-sa va ocupa și postul de decan al Colegiului și de director al clubului cultural al comunității din capitala statului Peru.

### OBȘTEA DIN QUITO

A fost aleasă o nouă conducere a comunității evreiești din Quito, capitala statului Ecuador. În această țară trăiesc 2 000 de evrei.

### VIAȚA EVREIASCĂ ÎN REGIUNEA CARAIBILOR

Un membru al conducerii Congresului canadian evreiesc a vizitat recent mai multe țări din regiunea Mării Caraibilor, printre care Trinidad, Surinam, Barbados, Puerto Rico, republica Dominicană, Haiti și Jamaica. În toate aceste țări există mici comunități evreiești care totalizează în jur de 4 mii de membri.

### CĂRȚI NOI

Primele două titluri ce vor apărea în anul 1974 în „Biblioteca Populară Judică”, editată de Congresul evreiesc latino-american, sînt „Hasidismul” de Jaime I. Feldman și „Un an la Treblinka” de Yankal Wiernik. Ambele cărți au fost traduse în limba ladino de F. Goldberg.

### REVISTA COMUNITĂȚII DIN LOS ANGELES

A apărut volumul patru al revistei „Davka” ce apare la Los Angeles. Materialele publicate se ocupă de realitățile vieții evreiești din Los Angeles, care, cu cei 600 000 de membri ai comunității, este ca mărime al doilea centru evreiesc din lume, după New York.

### TRECUTUL OBȘTEI DIN SALONIC

Comunitatea evreiască din Salonic a editat un studiu (în limba franceză) despre istoria ei, care începe în anul 315 înaintea erei noastre. Această obște, cu un trecut înfloritor, care a numărat 56 de mii de membri, a



fost decimată de naziști. Cei rămași, 1 200 la număr, doresc ca trecutul lor, consemnat în această carte, să fie cunoscut de contemporani și de cei ce vor veni.

### „MUTUL DE LA AUSCHWITZ”

Literatura lagărelor de concentrare nu a cunoscut pînă acum decît două genuri: studii istorice bazate pe documente de arhivă și autobiografiile ale supraviețuitorilor holocaustului. „Mutul de la Auschwitz” de Isaac B. Ben-Rubi, recent apărută în traducere franceză la editura „La pensée universelle” din Paris, este prima carte de ficțiune, un roman inspirat din viața unui lagăr de concentrare.

Cartea, scrisă în ladino, cu titlul original „El secreto del mundo”, relatează povestea unui medic francez, evreu căsătorit cu o creștină și a unui evreu din Salonic, Leon Errera. Cei doi se întîlnesc și leagă o strînsă prietenie,

ce înfloresc în infernul de noroi și sînge numit Auschwitz. Cartea înfățișează psihologia evreului sefard în general, și a obștei din Salonic în special.

### NOI METODE ÎN ANALIZA TEXTELOR BIBLICE

Un articol apărut în revista trimestrială a Universității ebraice din Ierusalim — „The University” — poartă un titlu de natură a trezi interesul cititorilor: „Isaia și calculatorul electronic”. Este vorba de un studiu al dr.-ului Iehuda Radai (rezumatul tezei sale de doctorat) în care se folosesc metode ale științei moderne pentru a analiza structura lingvistică a cărții. Cu acest prilej au fost aplicate în lingvistică analize statistice, la aceasta adăugîndu-se folosirea unui calculator electronic.

### CEREMONIE

La Universitatea ebraică din Ierusalim a avut loc ceremonia numirii ca membru de onoare al Universității a dr.-ului Willem Visser Hooft, teolog olandez, unul dintre conducătorii mișcării ecumenice și fost secretar general al Consiliului mondial al bisericilor. În cadrul ceremoniei a fost descrisă activitatea din timpul prigoanei naziste a dr.-ului Hooft. D-sa a organizat centralizarea și transmiterea de informații despre evenimentele din Europa sub ocupație fascistă, informînd astfel opinia publică despre crimele comise de naziști.

### CONFERINȚE PE TEME TEOLOGICE

Fraternitatea ecumenică de cercetări teologice din Israel a inițiat o serie de conferințe-dezbateri avînd ca temă „Interpretarea biblică”.

### GHID AL LOCURILOR SFINTE

Dr. Stuart Rosenberg, rabinul unei comunități din Toronto, a publicat un ghid al locurilor sfinte despre care se vorbește în Biblie. Cartea este o lectură plăcută și utilă, conținînd nume-roase citate din scrierile sfinte.

### O NOUĂ COLECȚIE — PUNTEA

Editura Herder & Herder din New York a inițiat o nouă colecție de studii, intitulată „Puntea — studii iudeo-creștine”. De curînd a apărut a cincea carte din colecție, purtînd titlul semnificativ de „Frați în speranță”. Autorii — atît evrei cit și creștini — insistă asupra înțelegerii dintre credincioși, într-o comuniune a speranței. Cartea constituie un exemplu de dialog între credincioși ai mai multor religii.

### PROFESORUL BARNARD LA O ȘCOALĂ DE SURDO-MUȚI

Profesorul Christian Barnard, celebrul chirurg pionier al transplanturilor cardiace, a vizitat Școala de surdo-muți din Ierusalim. Domnia sa a vizitat mai multe clase și s-a întreținut cu elevi și cu profesori. Aflînd că o familie lipsită de mijloace materiale nu-și poate permite să repare aparatul auditiv al copilului lor, profesorul Barnard a hotărît să ia asupra sa costul reparației. Vizita a produs o vie impresie asupra elevilor școlii.

### DOUA MII DE ANI DE ISTORIE

Muzeul din Ierusalim a organizat o expoziție despre evreii din Maroc, prezentînd o imagine istorică asupra vieții culturale, sociologia, folclorului etc. S-a remarcat îndeosebi reconstituirea unui cartier evreiesc, în care prin intermediul obiectelor, documentelor și manuscriselor erau reînviată tradiții străvechi. Prin mijloace audiovizuale au fost evocate școlile Alianței Israelite universale și rolul important jucat de acestea din anul 1862 în educarea și formarea tinerelor generații.

### ȘCOLILE ORT

Peste 70 000 de tineri și vîrstnici din 21 de țări urmează cursurile școlilor de calificare ale organizației ORT. Cifrele de mai sus au fost prezentate celei de-a 52-a conferință a acestei organizații, ce a avut loc de curînd la New York. După cum este cunoscut, organizația își propune să contribuie la pregătirea de meseriași și tehnicieni calificați.

### MANGER INEDIT

„Ultima perioadă din viața și creația lui Itic Manger” se intitulează noua carte a criticului H. S. Kazdan. Volumul tipărit în Mexico, cuprinde scrisori și alte documente postume ale poetului. Aceasta este a doua carte pe care Kazdan o consacră lui Manger.



### O SCRISOARE A LUI ȘALOM ALEHEM

Revista „Idiș Kultur” ce apare la New York publică în nr. 8/1973 facsimilul unei scrisori necunoscute pînă acum adresată de Șalom Alehem în anul 1882 unui tânăr prieten. În acea perioadă, cel care avea să devi-

nă o glorie a literaturii idiș era rabin într-o mică așezare din gubernia Poltava.

### CORUL IKUF DIN LOS ANGELES

În această primăvară, corul evreiesc din Los Angeles împlinește 50 de ani de activitate artistică. Evenimentul va fi marcat, printre altele, printr-un concert festiv.

### DECES

La Tel Aviv a încetat din viață, la vîrsta de 83 de ani, profesorul dr. Iom-Tov Lewinski, unul dintre cercetătorii folclorului evreiesc.

### ROMAN BIOGRAFIC

O editură din Ierusalim a publicat un roman-biografie a cabalistului Itzhak Luria. Autorul ei este scriitorul Șalom ben Horin.

### CONCURS BIBLIC

Elevi ai mai multor școli evreiești din Franța au participat la Paris la un concurs biblic organizat de departamentul de educație religioasă al Agenției evreiești.

### PIESA DREYFUS

După cum am relatat, la teatrul Odeon din Paris a fost pusă în scenă piesa unui tânăr autor dramatic, Jean-Claude Grumberg, cu titlul „Dreyfus”. Nu este vorba de o ilustrare a afacerii Dreyfus, ci de o reconstituire imaginară a modului în care un grup de actori au putut, 30 de ani după evenimentele istorice, să le trăiască și să le înțeleagă, în cursul repetițiilor unei piese pentru teatrul de amatori — deci teatru în teatru. Ultimul număr al revistei „Droit et liberte” publică un interviu cu autorul, în care aceasta arată că intenția sa a fost de a reînvia atmosfera anilor antebelic, în care la orizont se profila spectrul amenințător al nazismului, războiului, al „soluției finale”...

În piesă, personajele încearcă să înțeleagă evenimentele pe care nu le-au trăit; este aceeași situație ca a autorului, care face să vorbească personaje din vremuri pentru el necunoscute direct. Eroii piesei sînt doar citiva din cele șase milioane de evrei omorîți de fasciști.

### ANIVERSARE

Poetul de limbă idiș Jacob Glanz, din Mexico City, a împlinit vîrsta de 70 de ani. Pe lîngă creația literară, sîrbătoritul desfășoară o apreciată activitate comunitară, fiind membru în conducerea comunității evreilor din Mexico.

### ȘEF RABINUL COMUNITĂȚII DIN CHILE

La Santiago de Chile a avut loc ceremonia instalării rabinului Mauricio Pitchon în funcția de Șef rabin al comunității sefarde din această țară.







מלוקט ומסודר ע"י החנו  
הרה"ג דר. זאב גוטליב  
שליט"א האבד"ק גלזגוי  
(סקוטלנד).